

4. ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКА

DOI: <https://doi.org/10.32838/2523-4803/69-5-46>

УДК 314.748

Винничук Р.О.

кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту персоналу та адміністрування, Національний університет «Львівська політехніка»

Yunnychuk Roksolana

National Lviv Polytechnic University

СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ МІГРАЦІЇ ВИСОКОКВАЛІФІКОВАНИХ УКРАЇНСЬКИХ КАДРІВ

У статті подано порівняльний аналіз стану та тенденцій розвитку науково-дослідних робіт в Україні та інших країнах як основний чинник розвитку інтелектуального капіталу. Встановлено основні мотиви та чинники, які формують міграцію української еліти, зокрема автор наголошує на тому, що трудова імміграція відіграє ключову роль у просуванні економічного розвитку в довгостроковій перспективі та вирішенні поточних і майбутніх демографічних проблеми в ЄС. В контексті цього проаналізовано динаміку та структуру видачі Синіх карт, тобто стандартизованого дозволу на проживання для висококваліфікованих осіб із третіх країн, які планують працювати в ЄС, українським фахівцям. Також автор проаналізував міграційну політику США щодо висококваліфікованих працівників з України, встановив тенденцію видачі спеціалізованих віз та їх частку у структурі віз, виданих усім європейським країнам.

Ключові слова: міграція, трудова міграція, висококваліфіковані працівники, міграційна політика, імміграція.

Постановка проблеми. Конкурентна сила в постіндустріальній економічній системі полягає в оволодінні науково-технологічною моделлю економічного розвитку. Основою досягнення цього пріоритету є наявність висококваліфікованих спеціалістів в галузях розроблення нових матеріалів, біології, радіоелектроніки, фізики, хімії та інформаційних технологій, які забезпечують можливість розвитку високотехнологічного виробництва за найвищими міжнародними стандартами. Нинішній етап розвитку світових економічних зв'язків визначається зростаючою залежністю національних економік від технологій та інформації. Інновації, виробництво та розвиток фундаментальних наукових дисциплін вимагають великого фінансового та матеріального ресурсного забезпечення, потужної підтримки персоналу та інфраструктури. Проте ключовим чинником інноваційних проривів є інтелектуальний капітал країни, який формує її конкурентоспроможність на світовому ринку, інноваційний імідж та інвестиційну привабливість. Зважаючи на це, вважаємо міграцію висококваліфікованих кадрів негативним показником, який загрожує економічному зростанню та науково-технічному прогресу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Міжнародну міграцію трудових ресурсів досліджують такі вітчизняні науковці, як А. Гайдуцький, С. Дорогунцов, І. Івахтюк, А. Доценко, Я. Жупанський, Ф. Заставний, С. Копчак, Ю. Корчак-Чепурківський, О. Малиновська, І. Ольшевська, Т. Петрова, Ю. Пітюренко, С. Пирожков, О. Піскун, Ю. Римаренко, У. Садова, С. Стеценко, В. Товкун, О. Хомра, М. Шаленко, А. Філіпенко, С. Якубський. Проте дослідженням щодо міграції висококваліфікованих та високоінтелектуальних працівників бракує комплексності та плановірності.

Формулювання цілей статті. Метою статті є встановлення тенденції міграційних потоків висококваліфікованих працівників, виявлення основних напрямів їх міграції, характеристика міграційної політики основних країн-реципієнтів щодо української робочої сили.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні розвиток міграційних процесів формує негативні фактори в економіках країн-реципієнтів, які розглядають це явище виключно як небезпеку економіці [1]. Це небезпідставно, якщо говорити про імміграцію висококласних працівників у країни з вищим рівнем достатку та можливостей для розвитку й зростання. З іншого боку,

переоцінка міграції допомагає підвищити розуміння стратегій життєдіяльності людей на основі різноманітного та активного способу. Міграція є частиною активних стратегій життєдіяльності, але також визначається соціальним контекстом і визначається соціальними нормами й структурами. Мігранти є агентами змін економічно, технологічно, соціально та політично [2].

На основі загальноприйнятих міжнародних критеріїв Україна має достатній потенціал для розвитку інновацій (щодо основної та прикладної науки). Однак нині це використовується мінімально. Є кілька причин цього явища. По-перше, Україна гостро потребує технологічних і структурних оновлень та збільшення фінансової підтримки інновацій. По-друге, це вимагає великих і різноманітних форм міжнародного наукового технологічного співробітництва з іншими країнами. Щодо цього одним з актуальних питань для України є залучення венчурного капіталу, який спеціалізується на проєктах фінансування нових наукових проєктів з потенційними високими показниками розвитку, проте з великим ризиком. Міжнародний економічний досвід показує, що в країнах з добре розвиненими ринками венчурні підприємства відіграють активну роль у задоволенні потреб населення для нових продуктів та підвищенні загального наукового й технологічного рівня виробництва, створюючи конкурентне середовище в галузях науки і наукових послуг.

Наявність та тенденцію розвитку проблеми фінансування НДДКР України можна прослідкувати за допомогою аналізу частки коштів, спрямованих на розвиток науки у загальній частці ВВП (рис. 1) [3].

Витрати на дослідження та розробки у структурі ВВП України формують спадну тенденцію, що негативно впливає на рівень розвитку науки та техніки в державі. Це спонукає програмістів, технологів, науковців та інженерів шукати перспективу за межами країни. Високорозвинені країни світу спрямовують все більший грошовий потік у розвиток технологій. Якщо у ЄС відсоток коливається внаслідок різної політики стосовно інвестицій у науку членів Союзу, то Китай та Південна Корея

відображають чітке зростання витрат на дослідження та розробки. Певною мірою коливаються показники Японії, проте залишаються на високому рівні. США рухаються майже плавною лінією, яку можна пояснити адаптованістю країни саме до такого рівня частки ВВП внаслідок аналізу перспектив та стратегічних рішень.

Міграція висококваліфікованих фахівців з країн, що розвиваються, є сильно поширеною та руйнівною проблемою для держав, що є вихідцями цієї категорії людських ресурсів.

Основними драйверами міграції освітньої еліти українського суспільства є корумпованість держави, відсутність можливостей для гідного працевлаштування, низький рівень оплати праці, відсутність перспектив розвитку, нестабільність економічної системи.

Серед основних мотивів, що штовхають фахівців до виїзду за кордон, можна виділити потребу в безпеці та впевненості в завтрашньому дні, якість послуг в інституціях (школа, лікарня), інфраструктуру, можливість самореалізації.

Точної статистики стосовно працевлаштування висококваліфікованих українських кадрів не існує. Проте цілком справедливо можна стверджувати, що найбільш привабливими для працевлаштування «мізків» є США та Європейський Союз.

Трудова імміграція відіграє ключову роль у просуванні економічного розвитку в довгостроковій перспективі та вирішенні поточних і майбутніх демографічних проблеми в ЄС. Отже, ЄС працює над низкою взаємопов'язаних заходів, які спільно спрямовані на створення гнучкої системи залучення кваліфікованих трудових ресурсів з країн, що не перебувають у складі ЄС, задля зміцнення конкурентоспроможності ЄС. Однією з реалізації цієї стратегії є «Blue card».

Синя карта ЄС – це стандартизований дозвіл на проживання для висококваліфікованих осіб з третіх країн, які планують працювати в ЄС. Її власникам надаються пільги та цінні папери, але отримання дозволів може бути дуже важким [4]. Синя карта ЄС дає змогу громадянам третьої країни, які мають відповідний університетський рівень або подібну кваліфікацію, отримати дозвіл на проживання задля роботи в ЄС. Власники можуть подати заявку на постійне поселення в Європі через певний проміжок часу. Табл. 1 ілюструє кількість Синіх карт, виданих країнами ЄС українським фахівцям протягом 2012–2017 років.

Основними напрямками використання можливості полегшеного працевлаштування висо-

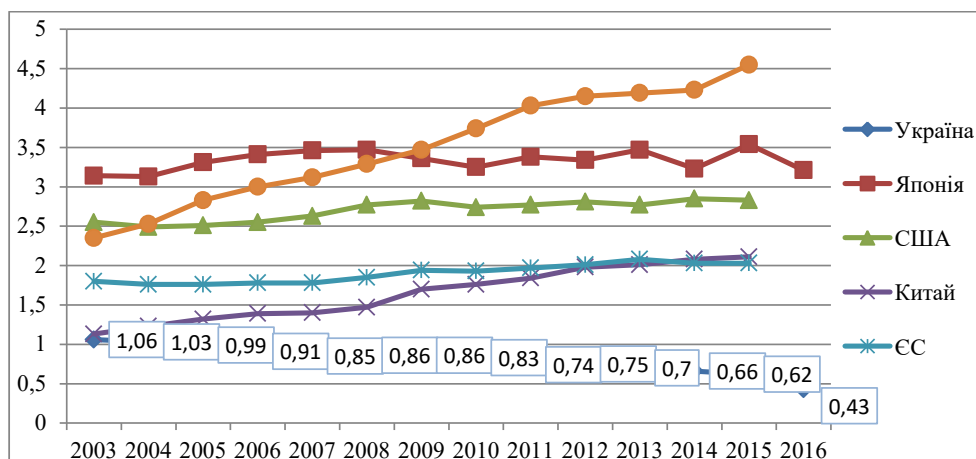

Рис. 1. Витрати на дослідження та розробки в Україні та інших країнах світу, % ВВП

кокваліфікованих кадрів України за програмою є Чехія, Польща та Німеччина. Німеччина – це беззаперечний лідер із залучення українського людського потенціалу за Синіми картами, що зображено на рис. 2.

Рис. 3 ілюструє рейтинг країн за кількістю власників “Blue card”.

Основну частину висококваліфікованих мігрантів, які отримали Синю карту, становлять громадяни Індії. Фахівці з Китаю розташовані на другій позиції. Наступне місце посідає Росія. Україна розташовується на четвертій лідерській позиції, що характеризує високий рівень залучення висококваліфікованих українців до процесів розвитку ЄС, а також чітко відображає тенденцію людського потенціалу нашої держави до зміни місця проживання задля покращення власного добробуту. П’ятірку лідерів замикає Туреччина.

США для залучення мігрантів застосовують політику, керовану попитом. У нинішніх умовах розвитку країна найбільше зацікавлена у висококваліфікованих мігрантах із третіх країн. Висококваліфіковані працівники-мігранти можуть виходити на ринок праці США на тимчасовій основі або як законні постійні жителі (із Зеленою картою) [6].

Якщо працедавці США хочуть найняти кваліфікованих робітників за тимчасовою американською

візою, вони використовують візу H1B та візу L1 (L1A та L1B). H1B і L1 – це тимчасові американські візи, які дають змогу іноземцям офіційно працевлаштуватись у США на висококваліфіковані посади. Американські компанії можуть спонсорувати іноземних співробітників

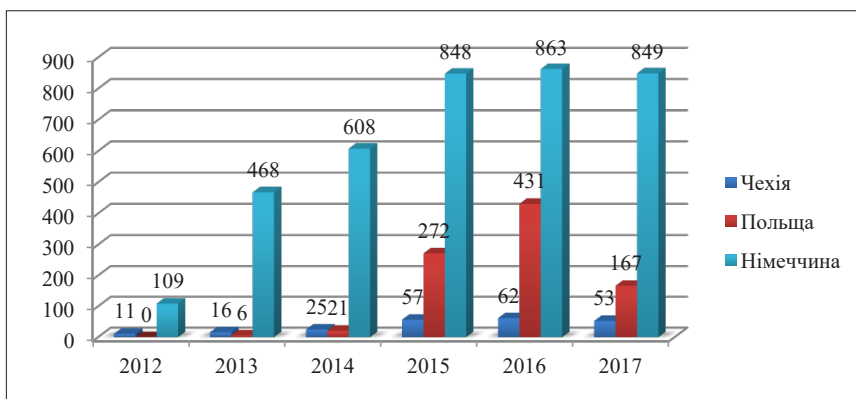

Рис. 2. Динаміка видачі “Blue card” для українців серед найпопулярніших напрямків

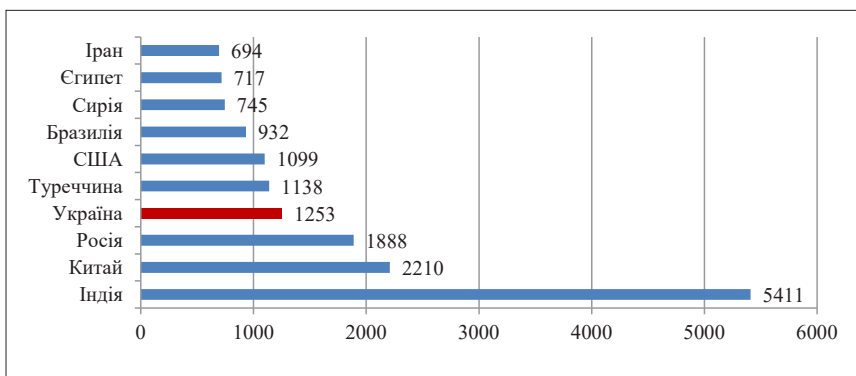

Рис. 3. Рейтинг кількості власників “Blue card”, осіб

Таблиця 1

“Blue Card” для українських фахівців

Країна/рік	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Австрія	15	14	20	13	10	8
Бельгія	0	0	1	0	1	3
Болгарія	0	0	7	36	25	22
Естонія	2	3	8	12	7	5
Іспанія	2	5	0	1	1	0
Італія	0	0	6	9	14	8
Латвія	6	6	20	49	40	48
Литва	0	4	31	54	33	41
Люксембург	0	3	4	12	19	16
Німеччина	109	468	608	848	863	849
Польща	0	6	21	272	431	167
Румунія	0	1	20	30	12	6
Словаччина	2	5	3	3	2	4
Словенія	0	0	0	4	1	4
Угорщина	0	0	1	0	1	0
Фінляндія	0	1	0	0	5	3
Франція	2	4	6	22	12	15
Хорватія	0	0	0	3	0	1

Джерело: сформовано автором на основі джерела [5].

ників візою Н1В. Після затвердження власники візи Н1В повинні працювати тільки для цієї корпорації або роботодавця, якщо вони не подають заявку на передачу Н1В. Віза Н1В розроблена для в'їзду в країну фахівців, що володіють цінними знаннями. Претендент повинен володіти принаймні ступенем бакалавра за тією спеціальністю, за якою він хоче влаштуватися у США. За такими візами у Сполучених Штатах Америки працюють також висококваліфіковані фахівці з України, кількість яких охарактеризована у табл. 2. Загалом тенденція видачі для українських громадян спадна, проте їх частка у структурі віз, виданих усім європейським країнам, зростає. Це зумовлене насамперед труднощами видачі американської візи внаслідок політики квотування. Візи L-1 надаються провідним

спеціалістам, керівникам та менеджерам філій або дочірніх компаній, головний офіс яких розташований у США, тобто в межах службової міграції. Аналітика кількості даних віз подана в табл. 2, проте охарактеризоване число включає також тип L-2, що видається членам родини власника візи.

Рис. 4 яскраво зображає тенденцію видачі віз Н1В висококваліфікованим українським спеціалістам протягом останніх п'яти років.

Рис. 5 чітко ілюструє тенденцію видачі віз типу L українським кваліфікованим мігрантам у 2014–2018 роках.

Нині «відтік мізків» є серйозним викликом для України як країни, що розвивається. Процес міграції висококваліфікованих кадрів особливо активно спостерігається у країнах Європи, яка створює системи для забезпечення гідних можливостей для трудового мігранта. Потік освічених та кваліфікованих трудових ресурсів не припиняється також у напрямку США. Україні потрібно реагувати на цю проблему, адже поки економіка нашої держави занепадає, її людські ресурси розбудовують економіку інших країн.

Висновки. Підсумовуючи, можемо сказати, що проблема імміграції висококласних фахівців з України має бути одним з першочергових напрямів трудової політики нашої держави. Створення позитивного інноваційного клімату, розвиток креативних індустрій, зростання частки вкладень у розвиток науки, тісна співпраця бізнесу та закладів освіти тощо є тими заходами, вжиття яких допоможе врегулювати та стабілізувати вищеописані процеси. Перспективами подальших досліджень є формування рекомендацій для державних органів усіх рівнів щодо зменшення відтоку українського інтелектуального капіталу за кордон.

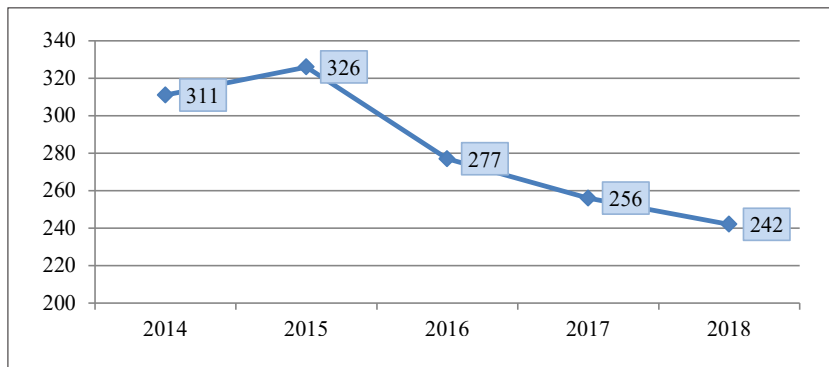

Рис. 4. Кількість українських громадян, що отримали візу типу Н1В протягом 2014–2018 років, осіб

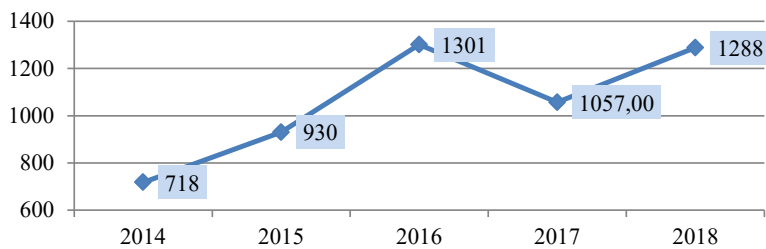

Рис. 5. Кількість українських громадян, що отримали візу типу L за 2014–2018 роки, осіб

Таблиця 2

Аналіз кількості виданих віз типу Н1В, L та Н для українців

Показник/рік	2014	2015	2016	2017	2018
Кількість виданих віз типу Н1В для українців, шт.	311	326	277	256	242
Загальна кількість Н1В, шт.	131 369	172 748	180 057	179 049	179 660
Частка українців, що отримали візу в загальній структурі виданих дозволів, %	0,24	0,19	0,15	0,14	0,13
Кількість населення Європи, що отримала візу Н1В	14 109	12 826	11 450	9 543	9 126
Частка українців, що отримала візу в структурі Європи виданих дозволів, %	2,20	2,54	2,42	2,68	2,65
Загальна кількість виданих віз типу L, шт.	149 621	164 604	165 178	163 432	153 099
Кількість виданих віз типу Н для українців, шт.	718	930	1 301	1 057,00	1 288
Частка українців, що отримала візу в загальній структурі виданих дозволів, %	0,48	0,56	0,79	0,65	0,84

Джерело: дані сформовано автором на основі джерела [7]

Список літератури:

1. Ковальчук А. Сучасне розуміння міграції та міграційних процесів в Україні. *Порівняльно-аналітичне право*. 2015. № 1. С. 182–185.
2. Чайка-Петегрич Л. Трудова міграція та її взаємозв'язок з безробіттям в Україні. *Галицький економічний вісник*. 2012. № 3 (36). С. 5–9.
3. Main Science and Technology Indicators. URL: https://stats.oecd.org/viewhtml.aspx?Datasetcode=MSTI_PUB&lang=en (дата звернення: 25.07.2019).
4. Blue card. URL: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do> (дата звернення: 3.08.2019).
5. Eurostat. URL: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu> (дата звернення: 4.08.2019).
6. Фарінья К. Розвиток креативних та культурних індустрій в Україні. 2017. URL: https://www.culturepartnership.eu/upload/editor/2017/Research/Creative%20Industries%20Report%20for%20Ukraine_UA.pdf (дата звернення: 6.08.2019).
7. Nonimmigrant Visa Statistics Research and development expenditure (% of GDP. URL: <https://travel.state.gov/content/travel/en/legal/visa-law0/visastatistics/nonimmigrant-visa-statistics.htm> (дата звернення: 10.08.2019).

References:

1. Kovalchuk A. (2015) Suchasne rozuminnja migracii ta migraciinyh procesiv v Ukraini [Current understanding of migration and migration processes in Ukraine]. *Comparative and analytical right*, no. 1, pp. 182–185.
2. Chajka-Petegyrych L. (2012) Trudova migraciia ta ii vzaemozvyazok z bezrobittiam v Ukraini [Labor migration and its interconnection with unemployment in Ukraine]. *Galician Economic Herald*, no. 3 (36), pp. 5–9.
3. Main Science and Technology Indicators. Available at: https://stats.oecd.org/viewhtml.aspx?Datasetcode=MSTI_PUB&lang=en (accessed: 25 August 2019).
4. Blue card. Available. at: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do> (accessed: 3 August 2019).
5. Eurostat. URL: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu> (accessed: 4 August 2019).
6. Farinya K. (2017) Rozvytok kreatyvnyx ta kulturnyx industrij v Ukrayini [Development of creative and cultural industries in Ukraine]. Available at: https://www.culturepartnership.eu/upload/editor/2017/Research/Creative%20Industries%20Report%20for%20Ukraine_UA.pdf (accessed: 6 August 2019).
7. Nonimmigrant Visa Statistics Research and development expenditure (% of GDP. Available at: <https://travel.state.gov/content/travel/en/legal/visa-law0/visastatistics/nonimmigrant-visa-statistics.htm> (accessed: 10 August 2019).

СОСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ МИГРАЦИИ ВЫСОКОКВАЛИФИЦИРОВАННЫХ УКРАИНСКИХ КАДРОВ

В статье предоставлен сравнительный анализ состояния и тенденций развития научно-исследовательских работ в Украине и других странах как основной фактор развития интеллектуального капитала. Установлены основные мотивы и факторы, которые формируют миграцию украинской элиты, в частности автор делает акцент на том, что трудовая иммиграция играет ключевую роль в продвижении экономического развития в долгосрочной перспективе и решении текущих и будущих демографических проблем в ЕС. В контексте этого проанализированы динамика и структура выдачи Синих карт, то есть стандартизированного разрешения на проживание для высококвалифицированных лиц из третьих стран, которые планируют работать в ЕС, украинским специалистам. Также автор проанализировал миграционную политику США касательно высококвалифицированных работников из Украины, установил тенденцию выдачи специализированных виз и их долю в структуре виз, выданных всем европейским странам.

Ключевые слова: миграция, трудовая миграция, высококвалифицированные работники, миграционная политика, иммиграция.

MIGRATION STATUS AND TRENDS OF UKRAINIAN HIGHLY-QUALIFIED WORKERS

The main objectives of the study were to identify the main tendency of migration flows of highly skilled workers, to identify the basic directions of their migration and to characterize the migration policy of the leading recipient countries regarding the Ukrainian labor force. The article presents a comparative analysis of the current state and tendencies of development of research works in Ukraine and other countries, as the main factor of intellectual capital development. The author emphasized the importance of highly qualified specialists for the development of any branch of economy and formation of the country's competitiveness in the world market. The main motives and factors that shape the migration of the Ukrainian elite have been identified; in particular, the author argued that labor immigration plays a key role in promoting long-term economic development and in addressing current and future demographic problems in the European Union. In this context, the dynamics and structure of the issuance of Blue Cards, a standardized residence permit for highly qualified third-country nationals planning to work in the European Union for Ukrainian professionals, have been analyzed. It was revealed that Ukraine is in the fourth leading position, which characterizes the high level of involvement of highly qualified Ukrainians in the European Union development processes. It was found that the main areas of utilization of the possibility of facilitated employment of highly qualified personnel of Ukraine under the program – the Czech Republic, Poland and Germany. The author also analyzed the United States migration policy for highly skilled workers from Ukraine, established the tendency to issue specialized visas and their share in the structure of visas issued to all European countries, in particular the number and proportion of issued visas H1B, L and H for Ukrainians; share of Ukrainians granted visas in the structure of Europe permits issued. As a result, the main conclusion of the article is that nowadays, “brain drain” is a serious challenge for Ukraine as a developing country and the next steps of the government should be clear and concrete steps to regulate this process and create a favorable innovation climate in Ukraine.

Key words: migration, labor migration, highly skilled workers, migration policy, immigration.